

Un correu electrònic de Parcerisas a Sobrer, datat el 12 de desembre de 2014, posa el punt i final a l'intercanvi epistolar. S'hi fa referència a la compra del volum primer del teatre d'Azorín que van adquirir els dos corresponents i Carles Miralles poc després d'haver iniciat els estudis universitaris; signat per tots tres, simbolitzava la fraternitat que els unia. Miralles va morir el 29 de gener de 2015, pocs dies després que ho fes Sobrer, víctima d'un ictus que se li havia declarat l'any anterior. Un colofó emotiu per a una correspondència que permet resseguir amb detall la història personal i literària de dos interlocutors, Francesc Parcerisas i Josep Miquel Sobrer, per a qui la distància física no va arribar a ser mai un obstacle que els impedisís mantenir l'amistat.

Una recuperació necessària: Joan Barceló i Cullerés

JOSEP CAMPS ARBÓS

Universitat Oberta de Catalunya

jcampsar@uoc.edu

1. BARCELÓ (2020): Joan Barceló i Cullerés, *Miracles i espectres*, Juneda: Fonoll; «Biblioteca Global» 17.
2. BARCELÓ (2020): Joan Barceló i Cullerés, *Pare de rates*, Barcelona: Comanegra; «Narratives» 6.
3. BARCELÓ (2020): Joan Barceló i Cullerés, *Viatge enllunat*, Lleida: Pagès; «Lo Marraco» 360.
4. BARCELÓ (2020): Joan Barceló i Cullerés, *Teatre*, Lleida: Pagès; «Teatre de Butxaca» 37.

El juliol de 2020 va fer quaranta anys de la mort a Barcelona, d'un infart de miocardi, de Joan Barceló i Cullerés. No havia complert encara vint-i-cinc anys. D'aquesta sobtada manera, es truncava la carrera literària d'un escriptor nascut a la localitat ponentina de Menàrguens el 1955 i que havia conreat, amb una sorprenent maduresa, una producció literària que, des d'una més que notable unitat temàtica, transitava per la poesia, el conte, la novel·la, el teatre i l'assaig, i que tenia com a destinataris tant el públic juvenil com l'adult. En el moment del traspàs, Barceló havia obtingut nombrosos premis literaris (entre els quals caldria destacar el Josep M. Folch i Torres i el Vicent Andrés Estellés) i havia publicat un parell de reculls de poesia, tres novel·les juvenils i uns quants contes a la revista *Cavall Fort*. Un nombre de textos escàs en relació amb els que van romandre inèdits i que foren donats a conèixer després de la seva mort, entre 1981 i 1986. A partir d'aquesta data, es va iniciar una etapa d'ostracisme envers la seva figura que es va trencar el 1998 quan Julián Acebrón i Jordi Casals van aplegar la poesia

completa a *Esbrinem les flors de la terra* i la narrativa breu amb el títol genèric de *Miracles i espectres*, amb abundant material procedent de l'arxiu familiar. El 2000, coincidint amb els vint anys del traspàs, els mateixos Acebrón i Casals van editar la novel·la *Diumente a la tarda* i van coordinar el monogràfic de la revista lleidatana *Urc* titulat *Joan Barceló, la dèria d'escriure*, una referència encara indispensable per aquells que vulguin apropar-se a la figura de l'escriptor de Menàrguens. Des de llavors, i amb comptades excepcions, només silenci. No ha estat fins al 2020 que s'han reeditat, a tall d'homenatge, diverses obres de la seva abundant producció i que han servit per a recuperar Barceló de l'oblit en què romanía.

La pràctica totalitat de la narrativa per adults de Barceló va veure la llum pòstumament. Quant a la narrativa breu, hi destaca *Miracles i espectres*. Publicat el 1981 per l'Editorial Moll en la seva col·lecció «Raixa», anava encapçalat per una carta-pròleg de Miquel Àngel Riera, membre del jurat del Premi Mossèn Alcover on el llibre va obtenir el primer accésit. La segona edició va ser publicada el 1998 per Acebrón i Casals al volum del mateix títol que hem esmentat al paràgraf anterior. La tercera edició, a cura d'Andratx Badia i publicada per Fonoll, pretén fixar un text el més fidel possible a la voluntat de l'autor. L'editor ha utilitzat el text de la primera edició com a punt de partida i l'ha contrastat amb els dos mecanoscrits que es conserven de l'obra (presentats als premis Andròmina i Víctor Català, respectivament). L'ordre i els títols dels contes s'han mantingut respecte a l'edició primigènia. Tanmateix, s'hi detecten alguns canvis: els textos del conte «Històries de mixonets» es paginen individualment i no seguits i s'han esmenat algunes formes verbals que mantenien l'escriptura normativa quan l'autor havia emprat en els relats el català nord-occidental de la Baixa Noguera. També Badia restitueix, d'acord amb els mecanoscrits, passatges corromputs o inexistents en l'edició de Moll. El pròleg, a banda d'explicitar aquests criteris d'edició, ens ofereix una lectura del recull útil tant als amants de l'obra de Barceló com als que s'hi endinsen per primera vegada. De fet, per a Badia, *Miracles i espectres* esdevé la pedra angular a partir de la qual l'autor basteix el seu projecte literari: el mite de Vacalforges (heterònim del Menàrguens de la seva infantesa però que podria ser qualsevol petita vila ponentina), que s'expandeix cap als nuclis urbans de Corde nit (Barcelona) i de Nova York i Ridgewood (Nova Jersey). Una proposta —la creació d'un mite basat en els vèrtexs de la infantesa, el paisatge i la llengua— que es pot relacionar amb la de narradors coetanis com Pau Faner, Jesús Moncada o Baltasar Porcel. I és que Menàrguens, vers el 1980, representava un poble i una societat —la rural— que es modernitzava amb els consegüents canvis en el paisatge ancestral i la destrucció del medi ambient. En el pròleg, també s'hi constata el paper d'una llengua volgudament dialectalitzant, però, alhora, amb la pretensió d'esdevenir literària gràcies al profund coneixement que tenia Barceló de la narrativa oral de la seva vila nadiua. La tipologia de personatges, l'ús del fantàstic, l'autoreferencialitat, l'experimentació o la crítica social són altres aspectes del recull que analitza Badia. Un món rural, en definitiva, allunyat d'un costumisme pintoresc i tronat, en què s'alternen la caricatura i el lirisme.

Pare de rates també va ser publicada de manera pòstuma el 1981 per Edicions de la Magrana i, dissortadament, va passar força desapercibuda entre el públic i la crítica. És de les tres novel·les d'adults escrites per Barceló —les altres dues són *Trenta taronges* (1986) i *Diumente a la tarda* (2000)— la més interessant. La reedició, a càrrec de Comanegra, no porta cap nota sobre com s'ha transcrit el text, per la qual cosa podem deduir que reproduceix el text de la primera edició, amb els canvis ortogràfics obligats per la normativa actual, del qual havia tingut cura el germà de l'autor, Damià, que en una nota preliminar assenyalava que el títol l'havia escollit entre un altre, *Ombra de pare*, i que la seva tasca havia consistit a donar el material a impremta tal com l'havia deixat l'autor. *Pare de rates* presenta un relat iniciàtic sobre l'entrada al món adult de Marc, un jove de Vacalforges, al llarg dels anys 60 i 70, que descobreix les contradiccions entre el món resclosit del seminari on estudia per a sacerdot i l'anhel de llibertat que desitja. El text vehicula un discurs ideològic en què s'ataquen els codis culturals, ideològics i morals de l'època però també la mateixa concepció del que ha de ser una novel·la a través d'una estructura, deutora dels experiments textualistes de l'època (s'hi fusionen gèneres literaris com la poesia, el teatre o l'epístola), que alterna l'omnisciència amb la incorporació de les veus dels personatges a través d'una prosa fragmentada que traïx tant la influència del món del còmic i del cinema com unes referències musicals i pictòriques. L'autor recrea a la trama, a més, les seves experiències al seminari claretà Nostra Senyora de la Conreria, on va cursar el batxillerat superior a les darreries del franquisme. La nova edició, publicada per Comanegra, va encapçalada per un pròleg del poeta i narrador Max Besora, per a qui la novel·la esdevé un exemple de la contracultura barcelonina de les darreres dècades del segle XX, alhora que la insereix en el context d'una tradició marginal que els grans grups editorials consideren que no caldria reeditar en nom de l'escassa comercialitat. No en va, relaciona *Pare de rates* amb *Cavalls salvatges*, de Jordi Cussà, o *Operació àcid*, de Miquel Creus.

La narrativa juvenil de Barceló no presenta un tall abrupte respecte de l'escrita per adults en tant que hi descobrim trets comuns com la presència de la fantasia i el somni, la dualitat en l'espai (Vacalforges/Cordenit) o l'acurat treball lingüístic. Les novel·les, que van significar en el seu moment una innovació en el panorama català per a adolescents, es podrien classificar en tres grups. En el primer, les que van més enllà de les fronteres de la realitat: *Viatge enllunat* (1979) i *Els dracs de la Xina* (1982); segonament, les d'ambientació històrica: *Ulls de gat mesquer* (1979) i *El somni ha obert una porta* (1981); per últim les que tenen, com a marc temporal, la contemporaneïtat: *Que comenci la festa!* (1980, premi Folch i Torres), *Estimada gallina* (1981) i *Un drapaire a Nova York* (1986). *Viatge enllunat*, la primera novel·la juvenil escrita per Barceló, ha estat reeditada per Pagès, falcada amb un epíleg d'Andratx Badia en què es posa de relleu el seu component imaginatiu, deutor dels *Viatges de Gulliver* de Jonathan Swift, *Robinson Crusoe* de Daniel Defoe o les *Aventures extraordinàries d'en Massagran* de Josep Maria Folch i Torres. A aquests referents, creiem que hi caldria afegir el d'*El Petit Prin-*

cep d'Antoine de Saint-Exupery. Com bé comenta Badia, l'element fantàstic de l'obra (els personatges viuen les seves aventures en una regió oceànica desconeguda, amb l'illa d'Enloc com a referent, en oposició a la Terra de Tothom, que es regeix per les nostres lleis, i que és d'on provenen) se situa en un món paral·lel a la realitat amb el qual es pot interactuar sense cap mena de conflicte com si allò que passa al narrador, Nicèforas, que vol pintar la cara amagada de la lluna, i als seus amics, no fos digne de ser qüestionat sinó que és ben natural. Un viatge iniciàtic que, salvant les distàncies, ens recorda el del protagonista de *Pare de rates*. A més, no podem parlar d'una novella escrita exclusivament per a infants —semblantment a la resta de la narrativa juvenil de Barceló— en tant que s'hi vehicula un discurs ideològic que esdevé una apologia de la llibertat i la imaginació i de la necessitat de l'art per assolir la felicitat i, alhora, una ferotge crítica al sistema capitalista (vist com una amenaça contra la natura i l'ésser humà). A l'obra, també hi apareixen trets que són recurrents a la producció de Barceló: la fusió entre els gèneres literaris (poemes i cançons travessen el teixit narratiu) o l'ús d'un llenguatge poètic i plàstic.

Barceló va crear també el teatre per a joves. El volum *Teatre*, publicat per Pagès, aplega les tres peces d'aquest gènere que va escriure: *Científicament s'ha demostrat...* (1977), *Olor de cebes* (1984) i *Viatge enllumat* (1981). Francesc Foguet a l'estudi que l'encapçala, amb el títol significatiu d'«Apologia de la imaginació, el somni i la revolta», fa evident com les obres conformen una trilogia que sota la forma d'una paràbola reivindica el món dels somnis per sobre de la raó al mateix temps que defensa el dret a ser lliure i a gaudir de la vida enfront de l'autoritarisme repressiu que el voldria limitar. La lectura de Foguet, peça a peça, evidencia aquesta afirmació. Les dues primeres, ambientades a la ciutat d'Ensaïmada, exposen, en clau d'absurd, les arbitriïtats del poder i com aquest intenta sempre manipular el poble. *Científicament s'ha demostrat...*, tot i l'aparença d'una faula adreçada al públic infantil, pot interpretar-se com un al·legat contra el règim franquista i les seves conseqüències, ja que el Sobirà Babalà no deixa de ser una contrafigura del dictador Francisco Franco. *Olor de cebes* també planteja les relacions de poder que s'estableixen en un règim despòtic (els ciutadans estan obligats a consumir cebes per apagar les rialles i provocar el plor) i com el savi Dependecomtoqueu, successor del Sobirà Babalà, decideix mantenir-se en el poder substituint les cebes per flors en una operació innòcua i que no canvia res; per al prologuista, cal llegir l'obra com una metàfora de l'anomenada «transició democràtica espanyola». La tercera, *Viatge enllumat*, és una adaptació de la novella del mateix títol que hem ressenyat. Foguet també ens acostar als recursos amb què Barceló aconsegueix la comicitat: uns personatges caricaturitzats, un maniqueïsmes deliberat entre bons i dolents o la ruptura de la lògica dels discursos. Tot plegat amb un paper ben destacat del cromatisme, que evidencia el vessant pictòric del dramaturg, i la utilització d'una llengua, viva i eloqüent.

És ben cert que hom pot trobar a faltar entre els títols de Barceló que s'han reeditat el 2020 algun dels aplecs de poesia —com *Diables d'escuma*, premi Vi-

cent Andrés Estellés en l'edició dels Premis Octubre de 1979 i prologat per Carles Miralles— o algunes de les seves millors novel·les juvenils —*Ulls de gat mesquer* i *Que comenci la festa!*, amb tota seguretat— però del que no hi ha cap dubte és que la recuperació dels quatre volums ressenyats hauria d'esdevenir el primer pas per a publicar, de nou, la resta de la producció, descatalogada de fa anys i panys, d'un autor rebel, polièdric i transgressor, i que és digne de merèixer una major atenció per part del públic, de la crítica i de la historiografia literària del nostre país.

Simposi Pompeu Fabra

IMMA CREUS

Departament d'Educació

icreus2@xtec.cat

IEC (2020): Institut d'Estudis Catalans, *Simposi Pompeu Fabra: 14, 15 i 16 de novembre de 2018*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; «Publicacions de la Presidència» 52.

El volum *Simposi Pompeu Fabra* aplega les intervencions que es van presentar a les jornades organitzades per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans del 14 al 16 de novembre de 2018 per commemorar el 150è aniversari del naixement del mestre. Es tracta d'un total de vint-i-quatre treballs, distribuïts en set blocs monogràfics, a més d'una conferència inaugural i unes conclusions a tall de cloenda. Els objectius de l'homenatge són: «tocar moltes facetes de la seva figura polièdrica, des del Fabra lingüista i gramàtic [...] fins a d'altres que mostren la seva gran capacitat: el Fabra enginyer, terminòleg, pedagog i ciutadà compromès» (M. Teresa Cabré, p. 12).

Les paraules de Jordi Casassas, autor de la conferència inaugural, ofereixen la primera visió essencialista de Fabra, presentat com a «intel·lectual constructor noucentista» i un activista nacionalista. Efectivament, es convertirà en artífex de la principal estratègia nacionalitzadora del noucentisme polític de Prat de la Riba: disposar d'una llengua moderna. No hi ha dubte que copsar la tasca de Fabra passa per situar-lo en el context històric en què es desenvolupa. Justament els elements fonamentals d'aquest constitueixen el contingut del segon bloc (II. El context de Pompeu Fabra), que s'enceta amb la relació de Fabra amb l'IEC.

La importància de Fabra en el si de la SF de l'IEC, creada el 1911, és inqüestionable. Albert Balcells en fa un recorregut complet que repassa tant les obres principals que van teixint la seva tasca gramatical, com algunes vicissituds protagonitzades amb membres de l'IEC (el seu enfrontament amb Alcover o Griera).